

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 6 frt.
Fél évre . . . 3,
Negyed évre 1 frt 50 kr.
Egy szám ára 12 kr.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó:

VERES JÓZSEF.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 8 frt
Fél oldal . . . 4,
Negyed oldal . . . 2,
Ennél kisebb . . . 1,
Bélyeg külön 30 kr.

A reformáció áldása az egyházon kívül.

Korunk egy híres festője, Kaulbach Vilmos, a berlini új múzeum lépcsőházának, a világtörténelmi eseményeket ábrázoló képsorozatában a reformációnak mozgalmas korszakát is feltűntette. Az egyik oldalfal ezen nagy festménye egy templomnak a belsejét mutatja, a templomnak két oldalhajója van, az előtér szabad. A főhajóban, az egész kép kellő közepén ott áll nagy reformátorunk, Luther, magasra emelt kezeiben a Szentírás. Mellette az Úri szent vacsorát osztják ki a híveknek, kissé oldalt a hűséges szász választófejedelem mögött, mintegy a szentély bejáratánál Gusztáv Adolf foglal helyet kivont karddal, a háttérben feltűnik a kórus az orgonával. A jobb és baloldal hajóban festők és szobrászok dolgoznak serényen. A szabad előtér baloldalán ülnek vagy állanak a művészetek és irodalom mesterei, jobbról a tudomány papjai csoportosulnak a földgömb köré. Valóban szép egy társasága azoknak a nagy férfiaknak, a kik új korszakot teremtettek, a szellemi életnek egy új tavaszát varázsolták elő!

De mit keres Luther a művészek és tudósok, az államférfiak és a csaták hősei között? Vagyis inkább, hogy kerülnek ezek Istennek ama nagy férfiak mellé? Ez éppen az a kérdés, tisztelt közönség, melyre ma a feleletet keressük; az a kérdés: mit köszönhet a tudomány és művészeti az állam, az iskola, a közerkölcsiség a reformációnak? Vagy más szóval: Minő következménye, voltak ama nagy vallásos mozgalomnak az egyházon kívül?

Kaulbach képén magát a reformációt, a hitnek emberi tételektől való megtisztítását Luthernek alakja és Krisztus testének és vérének

kiosztása ábrázolja. S ha most a tisztelt közönség ffigyelmét el akarom vonni a templom középső hajójának főcsoportjától és azon alakokra irányítani, melyekben a festő a politikát, művészetet, tudományt és a többi megtestesítette, nem azért teszem ezt, mintha a reformáció lényegét félreismerném, vagy főhatásáról távolabb eső téren keresném. Épen nem!

A reformáció, különösen a mint Lutherünk keresztülvítte, mindig is marad Istennek nagyságos cselekedete, melyet az ő szolgájával a lelkeknek üdvösségére végeztetett. Luther — ő — vagyis inkább Isten maga ő általa visszahehelyezte az evangéliomot régi elvülhetetlen jogaiba, a Krisztusban, egyedüli Megváltónkban és közbenjárónkban, Isten és ember fiában való hitet kibontotta a cselekedeti igazság középkori hüvelyéből és minden igazi vallásos élet kiapadhatatlan forrásává tette. És valameddig evangélikus keresztyén lesz, — az pedig mindig lesz, mert Isten igéje soha el nem mulik, — addig Luther nevének sem fogják elfelejteni, hanem Istennek ezen ő kiváló embereért hálát mondani.

De emlékeznek-e majd mindig az egyházi élet mellett fennálló életkorok is azon áldásról, mely a reformáció útján reájok is szállt? Mégis jó lesz időről-időre arra a tényre emlékeztetni, hogy nemcsak az evangélikus egyháznak van elegendő oka a reformációt ünnepelnie, hanem az egyházon kívüli életkorok is méltán részt vehetnének az ünnepelésben.

Csakis ezért fordulunk el ma a reformáció nagy képének főalakjától és magától a templomtól. Mellőzzük tehát ezúttal azt a kérdést — melyre, adja Isten, mindenikünk maga is tudjon helyesen felelni: — mivel áldotta meg az Isten a reformáció által az egyházat? Azt sem fejtgetjük ma, minő jótékony visszahatása volt a

reformációnak a római egyházra, hogyan kellett legalább a legbotrányosabb visszaélésekkel fölthagynia, átokbüllák gyors kibocsátásán kívül a tudományos fegyverek forgatását is megtanulnia. Mind erről ma nem lesz szó; ezúttal csak az a kérdés foglalkoztat: miben mutatkozik a reformáció áldásos hatása az egyes államokra, a tudományra és művészetre, az iskolára, a közerkölcsiségekre?

I. Kezdjük azzal, a mi a vallásos élettől látszólag a legtávolabb esik, az állammal. Mi köze a vallásnak a politikához? A napi politikához semmi, de igenis azon alapelvekhez, melyek nélkül az állam el nem lehet. Krisztus Urunk azt mondta (Máté 22, 21.): „Adjátok meg azért, a mi a császáré, a császárnak, és a mi Istené, Istennek.“ Pál apostol pedig arra tanít, (Róm. 13, 4. 1. 2.) hogy a felsőbbség „Isten szolgája“ és hogy minden lélek a felső hatalmasságoknak engedelmes legyen, mert nincsen hatalmasság, hanem Istenétől, és a mely hatalmasságok vagynak, Istentől rendeltettek. Azért valaki ellene támad a hatalmasságnak, az Isten rendelkezésének támad ellene; a kik pedig ellene támadnak, ő magok büntetést szereznek magoknak.“ Az olyan egyház tehát, mely az államot nem ismeri el Isten rendelkezésének, a szentírás ellen vét. És tegyük hozzá, az ilyen egyház, ha külső hatalma elég nagy, mely sebeket vághat az állam testén. A római egyház fejei a világi felsőbbséget soha sem becsülték valami nagyra. VII. Gergey szerint a fejedelmek az ördög indítására vak uralomvágyból és elviselhetetlen nagyzásból törekedtek arra, hogy embertársaikon uralkodjanak; s ugyan ő nyíltan kimondotta, hogy a római püspök feloldhatja ez istentelen fejedelmek alattvalóit a hűségi eskü alól. III. Inceze pedig így nyilatkozott: „Tudják meg a világi fejedelmek, hogy nem uralkodnak, ha a pápának engedelmesen nem szolgálnak; a világi birodalmak az övéi, a pogányok országait kiosztja tetszése szerint; az eretnek fejedelmeket leteszi és országaikat azoknak adja, a kik néki engedelmeskednek.“ A középkori pápák ezen elveket nemcsak kimondották, hanem, ha tehették, keresztül is vitték, és sok vér folyt azon polgárháborúkban, melyeket a pápa beavatkozása támasztott. Luther még maga hivatkozhatott arra, hogy ő előtte „a legtudósabbak is a világi felsőbbséget valami pogány, emberi, istentelen dolgnak tartották, mintha az üdvösségre nézve ve-

szedelmes hivatal volna,“ hogy „az olyan fejedelmek és urak, a kik szerettek volna istenfélők lenni, rangjukat és hivatalukat semminek tartották és nem istenitiszteletnek.“ Luther mutatta ki újra, hogy a világi felsőbbséget is Isten rendelte, már 1523-ban külön könyvet írt erről; a 4. parancsolat magyarázatába is belevette a hatóságokat és igyekezett a világi hatalomnak az egyházihoz való viszonyát is tisztázni.

Luthernek ama nyilatkozatait ismervén, igen furcsán hangzik az a szemrehányás, melylyel római részről a reformációt annyiszor illetik, hogy maga is forradalom volt és forradalomra vezetett. Igenis forradalom volt, de olyan, minő a keresztyénség volt, az akkor fennálló egyházi rendet felforgatta, a valláserkölesi nézeteket megváltoztatta, és ily értelemben az evangéliom is folytonos lázongás és forradalom, mert háborút izen a világ legnagyobb hatalmasságának — a bűnnek! De hogy a keresztyénséget, éppúgy, mint 16 század dal később a reformációt, nem lehetett politikai zavarok és részben fölforgatások nélkül behozni, annak oka bizony sem a reformáció, sem a keresztyénség, mert nem az ő bűnük volt, hogy a pogányság és azután a római egyház az állammal annyira összeforrott, és hogy az egyház megfosztotta az államot isteni jogától. Ha pedig forradalom alatt a főnálló rend és intézmények ellen támadó olyatán borzalmas mozgalmat értünk, minő például a mult század végén Franciaországot megrázkódtatá: nos akkor a történelem eléggé érthetően felel a vádra. Ezt a forradalmat „a római egyház legidősebb leánya támasztotta, Franciaország; és ámbátor gyors tüzként végig futott szinte egész Európán, vér és pusztulás nagyobbára csak a kath. országokban, Spanyolország, Portugália, Piemont és Nápolyban mutatták látható nyomait, vagy a tengeren túl a kath. Dél-amerikában; a protestáns országokat vagy egészen elkerülte, vagy csak rövid ideig zavarta. Olaszország mindaddig, míg királysággá nem egyesült, a forradalmi eszmék legtermékenyebb talaja volt, és hiszen most sem tisztult meg tőlük; Spanyolországot és Belgiumot tartják azon államoknak, melyeket a forradalmi elemek leginkább aláaknáztak. Már eleve is föltehetjük, hogy azon országok, melyekben a népet a hit- és lelkiismereti szabadságnak és a polgári szabadságnak elidegeníthetetlen jogától megfosztják, vagy ezt elnyomják, sokkal hajlandóbbak a forrongásra, mint azok.”

melyek a tiszta evangéliomot elfogadván, ama szabadságokat is oltalmukba veszik. Mert az evangéliom szabadságot szül, de szüli egyúttal a polgári rendnek és biztos békének szellemét is, a nemzeti fölvirágzásnak és jólétnek ezen nélkülözhetetlen feltételét.

Századunk első felében nyilvános rend és közbiztonság dolgában szinte leghátul maradt az egyházi állam, és ezen Istentől annyira megáldott szép földön csakis azóta javultak a viszonyok, hogy 1870-ben megalakult az egységes olasz királyság, melyre pedig a római egyház a legutolsó pillanatig átkait szórta s a mely ellen most is folyton áskálódik. A rabszolga kereskedést a kath. Délamerika űzte a legborzalmasabb módon. Az angolok a múlt század vége óta sok pénzt, az északamerikai protestánsok a nagy rabszolga háborúban (1860—4.) sok vért áldoztak arra, hogy embertársaikat fölszabadsítsák.

Egyes államok sorsára is mélyreható befolyással volt a reformatió a szerint, a mint az egyik türelmet, vagy védelmet biztosított hiveinek, a másik pedig fanatikus gyűlölettel a legvéresebb eszközökkel megsemmisíteni törekedett. Az utóbbiak közül csak Franciaországot és Spanyolországot emlíjük példának. Franciaországban a buzgón kath. kormány az iszonyú Bertalanéjen (1672.) 10,000 hugenottát orozva meggyilkoltatott, az ország lezűrebb polgárait, köztük tudósokat, főurakat és a nemes Coligni tábornagyot. Azután jezsuiták járták be az országot felfegyverzett dragonyosokkal, hogy az eretnekeket megtérítsék, vagy kivégzéssel láb alól eltegyék. Egy évszázaddal ama párisi vérnász után újra megfosztották a protestáns alattvalókat a vallásszabadságtól és ekkor kétszázezer ember, épen a legszorgalmasabb és legértelmesebb polgárok, kivándoroltak, hátrahagyván mindenüket, de munkaerejükkel más országokat gazdagítván. Már akkor vetették meg a francziák nagy forradalmuknak alapját. Az ország ugyan fölépült, mégis kérdés: mivé fejlődhetett volna ez a nagytehetségű nemzet, ha azokat az öngyilkosságokat el nem követi?!
Hozza

Még drágábban kellett állítólagos igazhitűségét Spanyolországnak megfizetnie. Épen akkor, a 15. század végén és a 16. század elején a legszebb fejlődésnek indult. Az országban magában béke uralkodott; az amerikai és ázsiai gyarmatokból a birodalom oly kincseket gyűjtött, melyekkel a nemes nép a legszebb és legjobb in-

tézményeket hozhatta volna létre. S ez a gazdag ország a szó szoros értelmében elvérzett azon háborúkban, a melyeket a protestáns Németalföld és Angolország ellen folytatott. Azonkívül az inquisitio rémuralma, mely csak a mi századunk elején szűnt meg, a népességet nemcsak erőszakos módon apasztotta, hanem szolgálalküvé, fondorkodóvá, alattomosá tette és megghiúsította a nemzetnek jövő fejlődésébe vetett jogos reményét.

Hollandiát ellenben, a mely rövid idővel az előtt Spanyolországnak középszerű örökös tartománya volt, a reformatio néhány évtized alatt a nagyhatalmak közé emelte. II. Fülöp, a fanatikus spanyol, a ki saját fiát sem kimélte, véres üldözésekkel kényszerítette a protestáns németalföldieket arra, hogy hitük védelme végett a spanyol hajóhaddal egyenrangú haderőt állítsanak szembe Hollandia tulajdonkép ép úgy, mint Anglia, csak a Spanyolországgal folytatott háborúban alapította meg tengeri hatalmát és miután Keletindióban fontos gyarmatokhoz jutott, a tengeri kereskedelem terén csakhamar kiszorította az előbb sokkalta erősebb Spanyolországot. Angolországnak és Hollandiának, valamint a protestáns északamerikai államoknak gyors felvirágzása újra azon kérdésre indit: mi lehetett volna a spanyol nemzetből, ha az inquisitio által önnön fiait le nem megszaroltatja és a polgári és vallásszabadság ellen indított háborúkkal önmagát meg nem emészti?!

Mivel tartozik a mi hazánk a protestantismusnak, arról két héttel ezelőtt részletesen hallottunk ugyan e helyen.

Nagy, talán legnagyobb hálával tartozik a reformatiónak Németország és annak élén Poroszország, mely szorosán véve csak a reformatio által keletkezett. A svéd és dán történet legszebb korszakai azok, a melyekben e kis népek a harmincz éves háborúban már-már veszni indult reformációért sikra szállnak és azt meg is menetik. II. Frigyes, a ki protestáns népével a kath. nagyhatalmat és hozzá Oroszországot legyőzte, azt a kissé érzélgős, de igaz nyilatkozatot tette: „Ha Luther semmi egyebet nem tett volna is, mint hogy megszabadította a fejedelmeket és népeket azon szolgálai helyzetből, melyben a római udvar őket tartotta, megérdemlené, hogy neki, mint a haza megmentőjének, oltárt állítsunk.“

V. Károly, a ki azzal dicsekedhetett, hogy az ő birodalmában a nap le nem nyugszik, a vormsi birodalmi gyűlésen úgy nyilatkozott az előtte álló

szegény barátáról: „ez ugyan nem tesz engem eretnekké.“ Nos, az az egyszerű barát a császár szülőföldjét, Németalföldet egészen, a német birodalomnak pedig nagyobbik felét eretnekké tette! Az egykori világbirodalomban a nap bizony már leszáll; legkedvesebb országára, Spanyolországra a jólét napja már régen nem süt. A helyett a protestáns világnak támadt egy új napja, a mely nemcsak Isten ígéjére vetett nagyobb világot, hanem egy új tudományosság hajnalát is hirdette.

(Folyt. köv.)

Kihirdetés.

Ha nem is mondanám, tudni fogja mindenki, hogy az alábbiakban, a házasságra lépők egyházi kihirdetéséről leszen szó. A polgári kihirdetéshez nekünk papoknak semmi köztünk, azért ne legyen vele itt se dolgunk.

A polgári házasság életbeléptetéseig, a jegyesek kihirdetése oly kötelesség volt, a mely nélkül — a dispenzációt kivéve — érvényes és törvényes házasságot kötni nem lehetett. A kihirdetésnek háromszor kellett megtörténni, a gyülekezet előtt, nyilvános istentisztelet alkalmával. Némely esetben a hirdetés két, három, sőt négy helyen is, elengedhetlen kötelesség volt, a szerint, a mint a vőlegény és a menyasszony, más-más egyháznak a tagjai, más-más felekezetnek a hívei voltak, vagy pedig ha jelenlegi tartózkodási helyükön, hat hétig még nem laktak.

Ez utóbbi esetben kihirdetési bizonyítványra, illetve elbocsátó levélre volt szükség, e nélkül az esketés meg nem történhetett. Így rendelkeztek egy értelemmel az állami és egyházi törvények. A kihirdetés elmulasztása bontó akadály volt, a megkötött házasság érvénytelen s az így eskető lelkész büntetésnek tette ki magát.

A polgári házasság törvénybe iktatása óta megváltozott a helyzet, az egyházi kihirdetés elvesztette eddigi jelentőségét és jogi értékét. A mi egyházunk azonban, a változott viszonyokkal szemben is, fenn akarja tartani az egyházi kihirdetést, régi alakjában és régi kiterjedésében. A bányakerületi elnökség által kiadott utasítás éppen úgy, mint később Győry Elek által közrebocsátott „ideiglenes utasítás,“ a háromszoros kihirdetés fenntartását ajánlják és követelik.

Pedig a megváltozott viszonyok között, az

egyházi kihirdetésre jogilag nincs szükség, gyakorlati haszna nincsen, ellenkezőleg hátrányai szembetűnők. Az a kihirdetés ott a városházán teljesen elég a törvényes házasság megkötéséhez. E szerint az egyházi kihirdetést, régi alakjában és terjedelmében továbbra is fenntartani akarni felesleges buzgókodás, sőt lehetetlenség. Felesleges követelni a jegyesektől, hogy 2-3 helyen hirdetve legyenek s mindenünnen kihirdetési bizonyítványt és elbocsátót hozzanak, mivel erre sem nekem, sem nekik nincsen szükségük, sem az egyházi, sem a polgári házasság ezzel vagy e nélkül nem nyer és nem veszít.

De lehetetlen is azt a jövőben fenntartani. A polgári kihirdetés a jegyeseknek annyi idejükbe, utánjárásukba és költségükbe kerül, hogy örülnek, ha egyszer a végére jöhetnek. Ha még ezután még mi papok is előállunk és küldjük őket egyik paplaktól a másikba, ott is kihirdetés, itt is kihirdetés, ott elbocsátó, itt hirdetési bizonyítvány, ott esketés, itt avatás és mindenütt fizess, bizony az egy kicsit sok a jóból. Tudja azt mindenki, és ha nem tudja, megmondja neki a polgári anyakönyvvezető: „felesleges az egyházi hirdetés mindenfelé“ s még jó, ha többet is nem mond neki. S tőlünk esztelenség lenne megtagadni valakitől az egyházi esketést, azon oknál fogva, hogy nem volt hirdetve saját templomában, vagy pedig elbocsátót nem hozott.

Azért egyházunknak sürgős kötelessége a kihirdetés ügyét, a megváltozott helyzettel szemben egyetemlegesen rendezni. Különösen a papi konferenciákra hárul itt a legnagyobb feladat. Ezeknek kell a dolgot úgy meghányi-vetni, előkészíteni, hogy az egyházi közgyűlések alsóbb és felsőbb fokai, mint kész dolgot kapják és határozattá emeljék.

Tartsuk meg a kihirdetést továbbra is, nem mint tiltó vagy bontó akadályt, hanem mint ünnepélyességet, mint a szándékolt házasság ünnepélyes bejelentését a gyülekezetben*). Legyen az kötelező ott, abban az egyházban, a melynek templomában a jegyesek esketve lesznek. De 2—3 helyen hirdetni, hirdetési bizonyítvány, vagy pedig elbocsátó levél követelése, tekintettel a megváltozott viszonyokra, beszüntetendő.

Hallom a sok ellenvetést, tiltakozást, a mint felém zúdul innen is, onnan is. meg amonnan is =

*) Ép úgy, mint szokásban van némely gyülekezetben: az elhaltak kihirdetése a szószékről. —gy.

„Hisz ez hivány csonkítás, nékem a kihirdetésért ennyi jár, én meg az elboesátóért ennyit kapok, nekem meg a hirdetési bizonyítvány ennyit hoz be. 10, 20, 50 forint évi károm lesz, ha a régi gyakorlatot egész terjedelmében fenn nem tartjuk . . . .“

Igaz, úgy van: hivány csonkítást, jövedelem csökkenést jelent a kihirdetési ügy rendezése, de ezzel már meg kell békülnünk. Avagy nem hivány csonkítás-e az, hogy 1895. óta vezetett bejegyzések után az anyakönyvi kivonatokért járó díjakat helyettünk az állami anyakönyvvezetők szedik? a reklamátiókat ők erősítik meg . . . Nem 10—20, hanem pár év múlva 100—200 frtban fogják számítani, főképen a nagyobb gyülekezetek lelkészei azt a veszteséget, a mely őket az egyházpolitikai törvények által éri.

De azért csak sürgessük a „kihirdetés“ egyetemes és egységes rendezését s mondjunk le önként a kihirdetésért és elboesátóért járó stóláról, mivel úgy sem tartható az meg. S ha mindennek daczára csökönyösen ragaszkodnánk hozzá, megeshetik, hogy a stólával együtt hiveinket is elveszítjük. Ugy sem áll hatalmunkban kényszeríteni valakit, hogy itt, vagy amott kihirdesse magát, de még arra sem, hogy esketésre jelentkezék. Értjük be kevesebbel s többet nyerünk.

Ninesen más ok, a mely a mellett szólna, hogy a kihirdetést régi alakjában és egész terjedelmében fentartsuk, csak a zsebünk. Ezzel pedig nem fogunk imponálni senkinek. Maradjon, a mi úgy sem tartható meg, elégedjünk meg kevesebbel, hogy a mi a fő, az egyházi házasságkötést megtarthassuk.

—GY.

BELFÖLD.

A dunáninnyi ág. hitv. ev. püspöki hivatal az ev. egyházi iskolaszékekhez a következő felhívást intézte: Örömmel tapasztaltam, hogy több egyházunkban a reformatio napja az iskolai ifjúsággal is megtartatik. A mennyiben pedig az iskola feladata nemcsak tanítani, de főképen nevelni, és ág hitv. evang. iskoláink arra hivatvák, hogy jó evang. keresztyéneket neveljenek, nagyon is helyes, hogy ezen nap, mint iskolai ünnep is megtartassék. A hitélet fejlesztése céljából ezennel felhívom iskoláink t. eljárásait, sziveskedjenek a most bekövetkező október hó 31-ik napját a tanuló ifjúsággal ünnepélyesen

megtartatni úgy, hogy ezen a napon a tanítás szüneteljen, a tanuló ifjúsággal istentisztelet tartassék s annak utánna a tanteremben is a nap fontossága nekik megmagyaráztassék. Az ünnepély programja a helyi viszonyokhoz mértén megállapítandó. Minden iskolaszék kötelességévé teszem, hogy nekem az esperesi hivatal útján erről f. évi november hó 10-ig jelentést tegyen, a mely jelentések hozzám eredetiben beküldendők. Hitrokoni üdvözléssel Balassa Gyarmat, 1899. évi október hó 11-én. Dr. Baltik Frigyes püspök.

Vasárnap és a hivatalos óra. Szabó Ferencz apátplébános és Szalay József ev. ref. lelkész arra kérték Torontálvármegye törvényhatósági bizottságát, hogy szüntesse meg vasárnap a hivatalos órát, vagy ha egészen nem is, de legalább is tíz órától kezdve bocsássa szabadon a tisztviselőit, hogy a templomba mehessenek. A legutóbbi őszi közgyűlés behatóan foglalkozott ezzel a tárggyal s kimondván, hogy csakugyan kívánatos, hogy a tisztviselők részt vegyenek az istentiszteleten s ha nem is szünteti meg a hivatalos órákat, de mindenkor megengedi, sőt szívesen látja, hogy a tisztviselők vasárnap délelőtt elmennek az isten házába.

Budapesten okt. 6-án az aradi vértanúk emlékére tartott istentiszteleten b. Prónay Dezső egyetemes felügyelő, egyházunk négy püspöke, s dr. Wagner Géza felügyelő vezetése alatt az egész presbyterium, az iskolák tanárai és tanulói jelen voltak. — Itt is lévén alkalom az imádságra: mit kerestek hát a miéink a r. kath. miséken, — amint azt a lapok megírták, — és miért hallgattak erről a mi istentiszteletünkről.

A besztérczebányai gymnasium tanári karából a mult tanév végével kivált Korányi György helyettes tanár s helyét a fentartó egyházközség közgyűlése dr. Zimányi Dániellel töltötte be szinten helyettes tanári minőségben.

Bachát Dániel esperes a Luther társaságban viselt alelnöki tisztéről végleg lemondott, mivel részint gyengélkedése, részint másnemű nagy elfoglaltsága miatt e nehéz és egész embert igénylő megbizatásnak kellően megfelelni magát képtelennek érzi.

Az eperjesi ág. hitv. ev. theol. hallgatók testülete szép jelét adta hazafias érzelmeinek azzal, hogy az október 8-án Selmezbányán végbement honvéd-szobor leleplezésére három tagját küldte ki egy remek babérkoszorúval, áldozni a hazáért elhullt hősök emlékének. Szép ezáfolat a katolikusok azon vádjára, mely szerint nálunk a felső vidéken a hazafiság nagyon gyöngye lábba áll.

Pusztá-Födémes. Új paplak és iskola épült ezen kis, egykor artikuláris egyházban és adatott át rendeltetésének m. hó 28-án. Az iskolát felavatta, szólva a szörványból is, szépen egybese-

reglett hivekhez Luk. 12, 32. alapján szép beszédben Hollerung főesperes, bátorítva a szegény gyülekezetet nehéz anyagi körülményei között s intve igazi ragaszkodásra evang. egyházához. A nap emlékezetességét emelték jelenlétökkel a pozsonymegyei esperesség felügyelője Lenhardt, Schönviszner és Krahulecz lelkészek, kik a főesperessel együtt az esperesség részéről megjelentek, hogy felülvizsgálják a takaros, czélszerű kivitelű épületet és együtt örvendjenek a kis gyülekezet hiveivel. Az Úr segített eddig, legyen áldása ezen otthonban, mely egy evang. lelkipásztor és evang. oktatásügynek emeltetett. A hitrokoni szeretet tette lehetővé a szegény egyházacsának, hogy 2120 frtot kifizethetett az építési költségekből, 1000 frt kölcsönt kénytelen volt felvenni. A paplak és iskolaépítésre újabban adakoztak: Szopóczy János B. Pest 2 frt 50 kr., Kovacsik János B. Pest 1 frt, Szlávik Sámuel Stadlau 3 frt, Récsi egyház 27 frt 66 kr., Szlávik Mihály Bélye 2 frt 50 kr., Bukóczi (Nyitramegye) egyház 12 frt, helyi egyházból befolyt 1 frt 50 kr., Wheele Antonia úrnő Diószeg 5 frt, Pozsonymegyei esp. gyámintézet 30 frt, Nagy Lévárdi egyház 3 frt 59 kr. Midőn ezen adományok itt köszönettel felemlítettnek, a segélyezésre igen rászorult egyház a hitrokonoknak könyörülő szeretetébe tovább ajánlatik. Az adományokat köszönettel felveszi a helyi lelkészi hivatal.

A budapest városi ág. h. ev. egyházmegegye szept. hó 4-én tartotta évi rendes közgyűlést dr. Králik Lajos felügyelő és Bachát Dániel esperes együttes elnöklete mellett.

Dr. Králik felügyelő mindenek előtt szívéliesen üdvözli elnöktársát, ki éppen 25 év óta viseli felelősségteljes tisztét és ennek teendőit nehéz időben is példás buzgalommal és ernyedetlen szorgalommal, személyválogatást nem ismerő pártatlansággal és lelkiismeretességgel végezte.

Bachát esperes erre meghatottan köszönetet mond az elnöknek és a közgyűlésnek a róla való megemlékezésért és igéri, hogy mint eddig, úgy ezután is jóságos mennyei Atyánk segédelmével kötelességeit teljesíteni fogja. A jubiláns esperes felolvasta most igen szép terjedelmes évi jelentését.

Az egyházpolitikai törvények hatására vonatkozó lelkészi jelentések szomorú képet mutatnak. Vegyes vallású jegyesek a legtöbb esetben jövődő gyermekeik vallását illetőleg evangélikus egyházunk rovására kötnek szerződést; az esketés mellőzése is előfordul, a kitérések szaporodnak, különösen a baptistákhoz mennek át igen sokan. Ennek ellensúlyozására elhatározta a magyar gyülekezet, hogy a pesti oldalon hat helyen havonként istentiszteletet tart. Az egyház élet fejlesztésére alakult a református testvérek kezdeményezésére a „protestáns belmissiói konfe-

renczia,“ mely havonkénti gyűléseket tart, melyeken egyházi érdekű aktuális ügyek fölött tanácskoznak.

Ezen konferencia világi elnöke Szilassy Aladár, egy rendkívül buzgó ref. férfiú, kitől sok evangélikus világi urunk példát vehetne, egyházi elnök Bachát D. esperes. A konferencia igen érdekes témákról értekezett: „Vegyes házasságok és áttéréseknél és kitéréseknél követendő eljárás,“ a „sajtó kérdése,“ a „biblia olvasása és terjesztése“ stb. A hivek áldozatkészsége nem csökkent; templomok és iskolák fentartására, szegények gyámolítására, a Tabita és Samaritanus egyletre, a pogány missióra, a vakokat segítő egyletre igen szépen adakoznak.

A lelkészi jövedelmek összeírása megtörtént és azt az örvendetes tényt mutatja, hogy egy lelkész sem igényli az állami kiegészítést. Ezzel kapcsolatban Horváth S., a pesti magyar gyülekezet lelkésze, indítványozta, hogy olyan vegyes vallású jegyesek, kik gyermekeiket más egyháznak ígértek, az evang. templomban való esketésre fel ne vétessenek, hanem utasítsanak ahhoz az egyházhoz, melynek vallásában gyermekeiket nevelni kívánják. Szó szerint az esketés megtagadásának volt is fogantója, a mennyiben egynéhány pár a már megkötött szerződést visszavonta. Ezen indítvány nagy vitát keltett, mely többek hozzászólása után azzal végződött, hogy a közgyűlés nagy szótöbbséggel Horváth S. lelkésznek indítványát elfogadta és a kerületi közgyűlés elé terjeszti. Vajha egyházmegegyénk példáját hazai egyházunk összes egyházmegegyei követnék! Az egyháznak kötelessége tegyelmet gyakorolni és hűtlen tagjait így megbüntetni.

A közgyűlés további folyamán elfogadták a papválasztási szabályrendeletet. a pesti magyar egyház által proponált „meghívás“ hozzáadásával. A politikai községek beosztásáról szóló kerületi tervezetet néhány pótlással szintén jóváhagyták. Az ág. h. ev. teol. fakultás felállítására vonatkozó ismeretes mozgalmat örömmel pártolják. Néhány kevésbé fontos ügy letárgyalásával a közgyűlés véget ért.

A diaconissa-intézmény hódítása. Szép és megható ünnepély színhelye volt okt. hó 8 án a rozsnói ágost. hitv. ev. templom. Ekkor iktattott be Mária nővér (Lenhardt Mária), az egyház által Pozsonyból kért és szerződötetett diaconissa, ki Schmidt Károly és Obermeier Erzsébet, a diaconissa-ház főnöknője kíséretében utazott Rozsnyóra, hol az egyház előljárói által szeretettel fogadtattak. — Az ünnepélyes beiktatás az istentisztelet keretében, igazán lélekemlően folyt le. Az oltári lithurgia és a főnök által hangzása után Terray Gyula helyi lelkész, gömöri főesperes tartotta meg — Máté ev. 9. r. 1—8. v. alapján — alkalomszerű beszédét, mely-

ben az alapigék nyomán feszült figyelem mellett annak a szükségességét fejtegette, hogy „vezesük vissza a beteg társadalmat Jézus lábaihoz.“ A beszéd végeztével a főgymn. dalárda szép éneke hangzott fel, melynek végeztével Semidt Károly a diaconissa ház vezető lelkésze, ki a két diaconissával az oltár előtt ült, az oltár elé állván Luk. ev. 11. r. 23. v nyomán megtartotta nagyhatású beszédét, általános érdeklődés mellett fejte ki a diaconissa hivatásának fontosságát, jelentőségét, melynek „a csendes, szerény szolgálat által az Úrraltakarni az Úrhoz gyűjteni: joga, kötelessége és jutalma.“ Ezzel a nővért az egyház szolgálatára átadta. — Utánna Terray Gyula lépett az oltár elé, s a tőle megszokott ékesszólással fejtegette a diaconissa-intézmény multját s jelenkori feladatát egyházunkban, szívéliesen és szeretettel fogadva az egyház kebelébe a diaconissát, a ki jött az Úrnak nevében, hogy az Ő dicsőségét közöttünk és velünk szívesen szolgálja.

Végül a diaconissával imádkozott s az ároni áldással a szertartást befejezte. — Az istenitisztelest s az ünnepélyes beiktatás után az egyház előjárói és a hölgyközönség a diaconissát lakására kísérte, melynek bebútorozására a rozsnyói egyházi női gyámintézet szép összeget gyűjtött. A beiktatás alkalmával a „diaconissa-alap“ javára offertórium tartatott, melyet az egyház úrhölgyei szedtek be. Többen az alakra egyéb kegyadományokkal kedveskedtek. — A diaconissa lakása és ellátása a ker. polg. leányiskola épületében van. Innét fog kijárni az egyház lelkészének utasításai szerint, a megjelenése alkalmával is már sokat ígérő, kellemes benyomást keltett nővér, szent hivatásának teljesítésére: a hitélet fejlesztésére, a betegek és szegények látogatására, vigasztalására és ápolására. Az Úr áldása kísérje munkáját!

KÜLFÖLD.

A poroszországi ev. luth. értekezlet, mely ezúttal a porosz tartományegyház összes luth. egyházi egyesületek jubileumával esett össze, szept. hó 5 ikén tartotta Berlinben ez idei évi közgyűlését. Ünnepi istenitisztelest a Bethlehemhez címzett templomban előzte meg a tanácskozást. Az ünnepi szónok Hausleiter greifswaldi tanár volt, ki Ján. 6, 35—38. v. alapján Jézusról, mint az élet kenyere prédikált. Szónok azokat a gondolatokat fejtegette, hogy Jézusnak önkinyilatkoztatása az élet kenyere. Az istenitisztelest után Hoffmann rathmansdorfi lelkész úrvacsorát osztott. Majd átment a gyülekezet az értekezlet hivatalos helyiségébe, (Oranienstrasse 11,) hol a Lutherének eléneklése s a 100. zsoltár elolvasása

után az elnök, Gensichen lelkész nyitotta meg az évi gyűlést. „Egyháztörténetileg nevezetes nap volt az“ — így kezdte beszédét, — a melyen 1849-ben a lutheri egyletek képviselői a programmot megállapították, 50 éve annak, hogy az egyletek fennállanak és áldásosan működnek. 5 pontban foglalta össze szónok a multak tapasztalatait és tanulságait: Ragaszkodjatok a hitvalláshoz, óvakodjatok a merev orthodoxyában való megkövesüléstől, gyűjtsétek össze a hitvalláshoz híven ragaszkodókat, a bátorság szelleme lakozzék bennünk, mint apáinkban, s kegyelettel viseltesünk a multak emlékei iránt.

Az első nagyobb előadást Wetzel lelkész tartotta. Arra a kérdésre igyekezett megfelelni, hogy megoldotta-e a lutheri egyesület a wittenbergi tételekben körvonalozott munkakörét és milyen feladatok várnak még reá? A 2 óráig tartott előadást lelkesen fogadták. A második előadást Nathusius greifswaldi tanár tartotta. Arról a kérdéstről értekezett, hogy milyen jelentősége van a jelen korra nézve „A keresztyén ember szabadságáról“ szóló Luther-féle iratnak s az ő klasszikus „kis kátéjának.“ A ker. ember szabadságáról szóló reformatori röpirat felállítja a személyes keresztyénség gondolatát s a kis káté az isteni kijelentéssel való összefüggésében bővebben kifejti azt; 2. mindkét iratában Luther az evangéliumot a maga egyetlen jelentőségében és erejében fogta föl a pápistaság merev törvényszerű egyháziasságával szemben; 3. mindkét irat maig is alapul szolgálhat az egyházi igehirdetésnek épügy, mint a vallásos népoktatásnak; 4. a modern tudományos hitetlenségnek, ennek a jelenkori legnagyobb ellenségünknek (hát az ultramontanizmus?) csakis a régi hamisíthatatlan evangéliummal imponálhatunk sikeresen; 5. belső egyházi küzdelmeinkben és mozgalmainkban kerülünk kell minden a szabadság tiszta evangéliumát elhomályosító, korlátozó vagy helyettesítő törvényszerű jelleget és végül 6. különös feladata a mai tudományos theológiának, hogy a szeretet és a megszentelés személyes keresztyénségét az ev. hitből nyert szabadság alapján minden oldalról kifejtse és a merev törvényszerűséggel szemben világosan meghatározza. Különösen a törvényszerűségnek meghatározása hosszabb vitára adott alkalmat, a melyen Braun és Holtzheuer generál superintendentens, Hausleiter és Plath tanár és többen a lelkészek közül vettek részt. Valóban az ilyen értekezletek igen nagy mértékben hozzájárulnak a vallási és theol. alapfogalmak tisztázásához és keresztyén vallásoserköles világnézetünk megszilárdításához!

A Gusztáv Adolf-egyesület braunsveigi közgyűlésén dr. Hartung lelkész által felolvasott évi jelentése szerint a fiókegyesületek száma az elmúlt évben 1875-ről 1891-re emelke-

dett, míg ezzel szemben a nőegyletek 571-ről 562-re szállottak alá. Az utolsó üzleti évnek összes bevétele 2.466,920 márka, az elmúlt évnek 2.507,549 márkányi bevételével szemben. A kiadások és költségek levonásával segélyezésekre fordított ez idén 1.384,956 márkát, az elmúlt évben ellenben 1.322,836 márkát. A 45 főegyletnek vagyona 5.262,567, legátumokban 446,828 márka. Az elmúlt üzleti évben az egyesület befejezett 35 templomot, 13 paplakot és 8 iskolát; újonnan kezdett építeni 29 templomot, 8 paplakot és 2 iskolát. Hálás szívvel a segélyezettek sorából kilépett 58 gyülekezet, míg 8 újonnan lépett be. Legtöbb gyülekezet (133) részesült az egyesület segélyében Siléziából, 103 Poroszországból, 110 Posenből, 84 Westfál'ából, 38 a Rajna vidékéről, 112 Bajorországból, 54 a Pfalzból, 108 Badenből és 39 Elzász-Lotharingiából. Itt és a poseni vidékeken az egyesület egyúttal az evangelium mellett a németséget is erősíti, s ugyancsak ezt teszi az osztrák tartományokban is, a hol a kath. egyház a szláv nemzetiségek pártjára állott. Hartung jelentése örömmel konstata, hogy a „Los von Rom“ mozgalma mindinkább mélyebb vallásos jelleget öltött. Az osztrák politikai mozgalmakba a Gusztáv Adolf-egyesület nem avatkozott, de a mozgalom folytán megnövekedő és emberekben és eszközökben szűkölködő ev. gyülekezeteket hathatósan segélyezni a jövőben is kötelességének tartja. Főleg vallásos iratokra, énekes könyvekre, bibliákra, imaházakra, iskolákra és lelkészekre van itt szükség. Csehországban 113, Morvában 56, osztrák Siléziában 32, Felső-Ausztriában 15, Alsó-Ausztriában 13, Styriában és Karintiában 21, Vorarlbergben és Tirólban 8, Galiziában és a Bukovinában 124 gyülekezeten fáradozik és segélyez a Gusztáv Adolf-egyesület. Erdélyországból 81, Magyarországból 95 szűkölködő egyház kért segélyt. A keleten az örmény árvaházak szorulnak nagyobb segélyre, s a császárnak 36,635 márka adatott át. Ezekén felül segélyez az egyesület több francia, belgiumi, olasz és dél-amerikai prot. gyülekezetet is. A 20,691 márkát tevő nagy szeretetadományban ez idén az olmtüzi gyülekezet részesült. A jövő évi nagygyűlés helyéül Königsberg választatott. Az évi jelentés e lélekemelő adatait olvasva, örül a prot. ember szíve a Gusztáv Adolf-egyesület hatalmas munkásságán és áldásos tevékenységén. Valóban Istentől valónak kell lennie annak az ev. egyesületnek, mely oly sok jót tesz istenországa és az evangelium terjesztésében és erősítésében a különböző népek és nemzetek között. Csak ne vigyék bele a politizálást, mint néhány évvel ezelőtt a mi erdélyi szász testvéreink!

Az „Evang. Bünd“ ügye is örvendetesen halad a német protestánsok körében. Ez a Rómával és az ultramontanizmussal szemben az

evangy. prot. érdekek szolgálatában a Luther-jubileum hatása alatt keletkezett ev. szövetség már 100,000-nél több tagot számlál, és alig van egyházunknak oly kiválóbb férfija Németországban, ki ennek a prot. egyháztársadalmi és szép-irodalmi uniónak híve nem volna. Igy örömmel olvassuk, hogy Szászországban 27 főegylete van s a lipcei akadémiai egyletet is beleértve 4200 tagja van. Mult évi bevétele 7512, kiadása 5693 márka. Évi közgyűlését a legleke-sebb hangulatban s ügye iránti legerősebb bizodalommal szept. 10. 11. napján Zittau városában tartotta. Luthardt lapja az arról adott tudósításában megütközött Neyer zwickaui superintendens ama kijelentésén, a mely szerint a „Bund“ ellen-ségei „isten ellen tusakodnak,“ valamint azon, hogy e szövetséget a Róma elleni „legkorszerűbb harczosának“ mondott. Tudvalevőleg a lutheri orthodoxia nem tud és nem akar megbarátkozni az ev. szövetség céljaival, és abban a lutheri hitvalláshűséget látja veszélyeztetve. Pedig hát e szövetség áldásos működése és röpiratainak vé-gére mehetetlen sorozata senkinek sem bántja a hitvallását és ahhoz való hűséges ragaszkodását.

A „Los von Rom“ osztrák mozgalmaról gyakrabban értesítettük olvasóinkat. Igy legújabban Luthardt lapjában azt olvasom, hogy a csehországi ág. hitv. ev. superintendens 17 német nyelvű gyülekezetébe a beérkezett hivatalos adatok szerint jan. 1-től június végéig 701 férfi, 367 nő s 278 gyermek, vagyis mindössze 1346 lélek tért át. Ez áttérések folytán 86 házasság vegyessé, 123 pedig tisztán evangélikussá vált. Az áttérők között 8 zsidó is van, kik a prágai gyülekezet tagjai lettek. Még körülbelől 300 áttérésre van kilátás. Csodálatos, hogy a fleisseni nagymultú és vértanúi ev. gyülekezetbe, mely szept. 17-ikén jubilált, senki sem tért át. Pedig sava lehetne ez a római környezetnek. Az ellenreformáció idején Szászországba vándoroltak, s csak 1653-ban térhettek vissza. 1782-ig a brambachi egyházhoz tartoztak, de a 40 es években már templomot építhettek. E templom 50 éves fennállásának jubileumát ülték meg a napokban. De annál örvendetesebb a „Los von Rom“ mozgalmaiban az, hogy a történeti nevezetességre emelkedett Klostergraben egy ev. templomnak fölépítésére készül. Lohnlius érsek volt az, ki 1617-ben felgyújtotta a régi templomot. Körülbelől 50 év. családnak az áldozatkészsége és hitbuzgósa az, mely új házat és oltárt emel az egy igaz istennek és az ő evangeliumának. Igy éledt föl romjaiból a reformáció drága véren szerzett evangeliuma a pápás Ausztriában! Van tehát a világhistóriában ítélet és logika!

A szabadkőműveseknek — mint Luthardt-nál olvasom — a legújabb statisztikai adatok szerint az egész földkerekségen 141,385 páholya és 22 millió tagja van. Tehát egy nagyszámú és

nagytekintélyű világ gyülekezet a felvilágosodás s a nemesebb értelemben vett világpolgárság szolgálatában. Az összes földrészek között Amerikában van a legtöbb kőmives. Így az egyesült államokban 5.805,400, Kanadában és a Délamerikai köztársaságokban 4.582,000, a Dél-Amerikában és a szigeteken közel 22,000. Európában van állítólag 8 millió, Afrikában 90,000 és Ázsiában és Ausztráliában 700,000 szabadkőmives. A józan felvilágosodás, a nemes emberiség szolgálatában sok jó és üdvös „munka“ került már ki a kőművesek páholyaiból!

Az epileptikusok asyluma a hannovrai Rotenburgen fennállása óta 478 egyént vett ápolás alá. Az elmúlt üzleti évben 181 egyént ápolott, köztük 36 kívül lakót. 70 egyén számára új épületet terveznek, a melyre már javában folytak a gyűjtések. Az asylum igazgatósága arra törekszik, hogy a gondozásból senkit sem kelljen kizárni. Az intézet lelkésze számára a paplak is elkészült. Az asyumban munkálkodik 12 nővér, 2 gyám, 1 tanító, 9 testvér és 10 szolgáló leány. Mult évi bevétele 166,039.96, kiadása 163,321.81 márka. Így keres az evangelium új utakat és módokat az elveszendők megmentésére és megtartására!

A németországi erkölcsnemesítő egyesületek f. hó 8—10 napjain tartották Dortmund városában 11-iki évi általános értekezletüket. Az ünnepi istentiszteleten Nobe müncheni generálsuperintendens szónokolt. Az evangelizáció üdvös mozgalmának a köréből különböző helyeken Weber gladbachi lelkész, Ekeris dortmundi rektor, Schlegenthal acheni orvosi tanácsos, Philipps berlini lelkész és Heinersdorff elberfeldi lelkész tartottak előadásokat. A tulajdonképeni gyűlésen Weber lelkész elnökölt, az évi jelentést Henning berlini lelkész olvasta fel, ki egyúttal „a pinczérnök helyzetéről“ is tartott előadást. A további előadások „a karneval elterjedéséről,“ „a nagy kiállítások veszélyeiről,“ „a férfi házi és családi helyzetéről és feladatáról,“ „a ker. férfiaknak az erkölcstelenség elharapózása elleni küzdelmeiről,“ „a nőről, mint a családi élet tisztaságának őráról,“ „a nő társadalmi életéről,“ „az államnak a prostitúcióhoz való viszonyáról“ s „a családi életről az iparvidékeken“ szóllottak. Alapos és szakszerű fejtegetések jellemzik az összes előadásokat. Az erkölcsnemesítő egyesületek vezérférfiai a legéberebb figyelemmel kísérik a német egyéni, családi és társadalmi életet, és ösmerik annak hathatós óvoszereit. Csak minálunk el kellett aludnia Irányi Dániellel az üdvös erkölcsnemesítő egyesületnek. Pedig van minálunk erkölcsileg tisztítani és nemesíteni való elég úgy a fővárosban, mint a vidéken. Pedig hát azzal nálunk nemcsak az evangelizációt, hanem a magyar nemzeti érdeket is szolgálhatnók!

Eperjes.

Dr. Szlávik Mátyás.

Magyar állam. Az állami anyakönyvek költségeiről szólva így nyilatkozik: „Számíthatjuk nemsokára másfél millióra a direkt anyakönyvi kiadásokat. De hol van még a többi kiadás? Hol van beszámítva az a congrua kiegészítés, melyet a protestáns lelkészek azon a czimen, hogy az anyakönyvi díjakat elvesztették, máris megkaptak.“ — Mennyi rosszakarat, fejdítés néhány szóban! A fizetések kiegészítését még az egyházpolitikai törvény előtt kérték a protestánsok, de sürgették a r. katolikusok is; a kiegészítést nem azon a czimen kapják, mert az anyakönyvezési díjakat elvesztették, ezt láthatja a törvényből, megokolásából, a ki látni akarja; az anyakönyvezés elvesztése miatt kárpozlással kecsegtették ugyan akkor a lelkészeket, de minden vallású lelkészt ám, csakhogy azóta tudni sem akarnak róla, s éppen azok vesztettek ezen a réven legtöbbet, a kik fizetésük kiegészítését nem is kérhetik; nemcsak a protestáns lelkészek, hanem a r. kath. és minden felekezetbeli lelkészek részesülnek fizetésük kiegészítésében, amint azt a törvényből is olvashatja a cikkíró, a mint lapjaikban is, a főrendiházban is megsürgették a r. katolikusok; az sem igaz, hogy a fizetés kiegészítését máris kapják. Ha pedig majd kapják: akkor kapják a r. kath. lelkészek is, meg a többiek is! Messze van még az! Miért tehát egyedül a protestáns lelkészekre ráfogni ennyi valótlanságot?! Csak efféle hazugságokkal lehet a kath. ügyért küzdeni és az egyház irányában érdemeket szerezni?

A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben. Irta Rácz Károly. 1899. Második bővített kiadás, Két füzet ára: 1 frt 60 kr. 2+236 lap. A munka tárgya reánk magyarhoni protestánsokra nézve, méltán szívhez szólló lehet s kell is, hogy legyen. De ugyanez áll a nem protestánsra nézve is, nemcsak azért, mert körünk általában humánusabb, s így keresztyéniebb, azaz a keresztyénihez közelebb álló (legalább a vallásüldözés elhagyásában), mint 225 esztendő előtt, de a hitvallók szenvedései oly megdöbbentően nagyok voltak, hogy a nem protestáns embernek is szíve húrját rezgésbe hozzák és lelkiismeretét meg megszöalltassák. Azt mondják, írják a magyarról, hogy türelmes, nem fanatikus, s mégis a magyar Szelepcsényi s néhány társának — köztük a később élt Biró Márton püspöknek — emléke azonos azon emlékekkel, miőt Barta, Barbiano, Caraffa s egyéb idegen származású, lelkiszabadság tiprásban féktelen ember — ad majorem non Dei, sed injustitiae gloriam — maga után hagyott. Hát erre csak azt mondjuk, hogy a lélek betegsége, mániája, hova a vallásbéli üldözés is tartozik, terjed, s elterjed ott is bizonyos fokig, hol a légkör erre kevésbé alkalmas.

Hála Istennek, eltűnt a bús idő, s az üldözési kornak korunkban nincs már oly ereje; Krisztustalan tettekkel immáron senki sem óhajt ma magának ércnél maradandóbb emléket állítani. Ám azért igen szükséges és tanulságos felleveníteni a vallás miatt folytatott nagy üldözések gyászhistóriáit. Nem megtorlás, nem izgatás céljából, — ez távol legyen s távol is van tőlünk evangéliomi protestánsoktól, — de a tükört hasznos dolog odatartani az ember elé, hogy nézze meg magát, milyen volt s lássa, hogy ilyen ne legyen soha többé. S ha lenni akar, számoljon Isten után az evangéliumiak protestálásával.

Ily tükör azon munka, melyet Rácz Károly, szapáryfalvai ev. ref. lélkész alkotott, midőn megírta a pozsonyi vértörvényszék áldozatainak lélek-rázó históriáját, mely 1674-ben s a rá következő években adódott. Az alkalom pedig, mely e műalkotásra ösztönt adott, azon nevezetes alkalom vala, hogy Debreczen, özv. Kovács Ferenczné, szül. Küry Terézia úrhölgy áldozatából s kezdeményezésére a hitvallók és vértanúknak 1895. szeptember 21-én szobrot emelt.

Áll a szobor! Álljon sokáig! Ha lehet szobra felséges királyunk elhatározásából Pázmánnak, Gellértnek, Bethlen és Bocskaynak, mért ne lehetne protestáns felbuzdulásból a gályaraboknak s az ev. vallás mártyrjainak! Nemes emberi érzületből fakadt e szobor állítás. Ha Debreczenbe megyünk, megindul s eszméldök lelkünk a szobor talapzatánál a mikor megállunk. A németeknek van diszes Lutheremlékők Wormsban, nekünk van ez. Hátha majd még egy mása is akad — nem múló dicsőségvágyból mondjuk ezt, de kívánjuk, hogy akadjon — az ág. hitv. evangélikusok által lakott föld központi helyén is valahol? Akkor támad majd ág. hitv. ev. literátor is, megszűli az alkalom, s még jobban ki lesz merítve azon történeti forrás, mely Rácz számára buzogott s melyből ő oly buzgón merített is, midőn számra nézve 728 hitvalló nevét s élete sorsát híven megrajzolni iparkodott, a lehetőség szerint, mert néhutt a prédikátorok neveit gyülekezeteik tagjai eltitkolták a törvényszék előtt s ez esetben csak az illető gyülekezet neve örökitetett meg. A nevezetesebb s betűkkel is kitüntetett nevű szenvedők élete végének is megírása után biblikus keresztyén szellemben szerkesztett történeti s pszichológiai reflexiókkal is építeni törekedett író az olvasót.

Főbb forrásai ezek voltak: a pozsonyi vértörvényszék 1674. április 30-án felvett jegyzőkönyve. Azután használta természetesen Burius „Micae“ (morzsák) című művét, nemkülönben Lampe Ember Pál „Históriá“-ját, Otrókocsi Jóris Ferencz „Juror Bestiáe“-jét, Lányi György „Narratio“-ját, továbbá Meidegger János, Kocsi Csörgő

Bálint munkáit, melyek mind egykorú s teljes hitelemző forrásművek. Történeti igazságszeretet okából és szükségességéből azonban egy teltelt helyreigazitunk. A 125. lapon ugyanis Masnicius vagy Maltnjik Tóbiás hitvallóról ez áll: „A Monumenta (Jabó) II. kötete 246. lapján olvasható adat szerint Erdélyben halt meg, hova miként került? nem tudható.“ Hát saját kutatásom alapján állíthatom s az „ilovai hitvalló“ című művemben nyomtatva s okadatolva is van, hogy Masnicius Zay-Ugrócson halt meg 1697. július 28-án. „Ott működött utoljára, virágot ott ültethetünk sirjára.“ Ott örködik az emlékezet, hamvai felett!

Részletesen nem ismertethetjük Rácz könyvét, mert azt olvasni ajánljuk a hívő és nem hívő embereknek. Tanulságosabb az Shakespeare nagyszerű drámáinál, mert emezekben vagy csak megtörténhet, vagy csupán részben megtörtént események s az azok alapjaiul szolgáló emberi érzemények, szenvedélyek s indulatok mesteri rajza foglaltatik, ám a gályarabok szenvedései valódiak? E szempontból az igazi história több, mint a ragyogó poezis.

Megemlítvén még hogy a műhöz két lelkes férfiú: Balogh Ferencz hittanár és dr. Heiszler József lelkipásztor — kiket, mint a pozitív ev. keresztyén hit szószóioit pozsonyi teológus korunkból magunk is már 23 év előtt is nagyra becsültünk — irtak szép előszókat, ismételtén ajánljuk a művet, melyet az emlékoszlop rajza is díszít, megszivvelésre.

Áldás és béke, béke lebegjen a sokat tűrt konfeszorok porain! Legyen szenvedéjük bő hozamú magvetés az Úr mezején!

Krupecz István.

Kelet befolyása Görögországra. Sokan és sokat irtak már kelet befolyásáról a görög műveltségre. Soha sem volt nagyobb ez a hatás, mint Alexandros halálakor. Világos magyarázata van ennek a hős vezér nagy hadjárataiban. Halála után átalakult az egész görög nemzeti szellem. A görög vallás alapjai gondolkodó és nem gondolkodó emberekben egyaránt közel voltak már az összeomláshoz. Demetrios Poliorketes istenítése bizonyítja ezt legszembetűnőbben. Irodalmilag e bomlás Euermeros († 297.) munkájában nyilatkozik legelőször, a ki szerint a görög istenek, maga Zeus is, voltaképen régen élt emberek, nagy hódítók, vagy az emberiség nagy jótévdői, kiket a közfelfogás csak később tett meg nemzeti istenekké. Euermeros tanai nem a műveletlen néptömeg boldogítására voltak, azt csak végképen megfosztották naiv hitétől, a nélkül, hogy biztosabb támaszt adtak volna neki, hanem nagyon hasznára váltak a monarcháknak, kik e szerint ugyanazon a jögon lehettek istenek, mint maga Zeus. A köznép így egyre jobban átadta magát a már addig is

nagyon divatos és a növekedő keleti befolyás útján most még inkább elterjedő keleti szertartásoknak; a kis ázsiai városokban formszerű keverékvallás vált uralkodóvá. A különböző vallások és műveltségek e találkozásáról és kölcsönös hatásáról igen érdekesen ír a Nagy Képes Világtörténet most megjelent 40. füzeté, mindig szem előtt tartva a néprajzi és néppszichológiai városokat. A görögökről szóló kötet szerzője dr. Gyomlay Gyula akadémikus. Egy-egy kötet ára diszes félbőr-kötésben 8 frt; füzeteként is kapható 30 kr-ával. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Révai Testvérek, Irod. Int. Rt. Budapest, VIII., Üllői út 18.) s minden hazai könyvkereskedés útján.

Pályázat.

Az eperjesi ág. h. ev. kerületi collegium államilag segélyezett főgymnasiumánál egy

MAGYAR-NÉMET

rendes tanszékre pályázat hirdetik. A nevezett szakra képesítettek felhivatnak, hogy szabályszerűleg felszerelt folyamódványaikat, melyekben végzett tanulmányaik, képesítésök és eddigi netaláni szolgálataik okmányokkal igazolandók, a collegium igazgató választmányához intézve f. é. november 15-ig küldjék be a collegiumi főgymnasium igazgatóságához. — A **rendes tanár jövedelme** 1200 frt, mely fizetés fokozatosan 1400, illetőleg 1600 frtra emelkedik, 250 frt lakbér és öt 100 frtos ötdéves korpótlék. — Hogyha már alkalmazásban levő **rendes tanár választatnék meg**, akkor ez azonnal véglegesen alkalmaztatik; hogyha pedig olyan pályázóra esnek a választás, ki még nem volt alkalmazva, de oklevéllel bír, akkor ez **rendes tanári fizetéssel** alkalmaztatik ugyan, de csak egy évi sikeres működés után fog állásában véglegesítettetni. — Okleveles pályázó hiányában a tanszék ideiglenesen fog betöltetni helyettes tanárral, **kinék fizetése** 800 frt és 100 frtnyi lakpénz lesz. — Intézetünk az országos tanári nyugdíj-intézet tagja. — A nevezett tanszékre csak protestáns vallásuak pályázhatnak. — Az állás 1900 évi január 1-én elfoglalandó.

Kelt Eperjesen, 1899. okt. 10-én.

Dr. Schmidt Gyula
collegiumi felügyelő.

59. 2—1.

Pályázat.

A nagyszombati ág. hitv. ev. egyház

vallásoktató segédlelkészt

alkalmazni óhajt, ezen állás **800 frt évi** fizetéssel és megfelelő természetbeni lakással leszen javadalmazandó. — A megválasztandó kötelességei közé tartozik egyelőre a tanítónő képezdei, főgimnáziumi, polgári fiú és leányiskola és ipariszkola ifjuságának vallásoktatása hetenkénti mintegy 15—16 órában, a konfirmandusok tanítása s fölváltva a német nyelvű istentisztelet tartása, megkivántatik, hogy a választandó fölavatott lelkész legyen, magyar és német nyelvet teljesen bírja, a tót nyelvben is jártasak előnyben részesülnek. — Jelentkezni az alólirottnál lehet, kinél a közelebbi feltételek megtudhatók. Az állás a választás után mielőbb elfoglalandó.

Nagyszombat, 1899 szeptember 25-én.

Kalenda János

53. 3—3

egyházi felügyelő.

Ráth Mór népies kiadása.

BUDAPEST, Haas-palota.

† Arany János. Toldi. Toldi estélye. Szent László füve. Első lopás. Jóka ördöge. Számos képpel és költő életrajzi vázlatával 50 kr.

† — Toldi. Szent László füve. Első lopás. Jóka ördöge. 3) kr. Kötve 45 kr.

† — Toldi. A híres művész Vágó képeivel és a költő életrajzával 20 kr.

† — Toldi estélye. A nagyszalontai szülőlház és ó-torony látképével 25 kr.

† — Toldi. Toldi estélye. Életrajzzal, képekkel és a nagyszalontai szülőlház és ó-torony rajzával 40 kr.

† — Szent László füve. Első lopás. Jóka ördöge. Képekkel. Egy-egy 4 kr. A 3 füzet diszes carton borítékban 15 kr.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1891. évi 26.163. sz. a. a következő rendeletet bocsátotta ki:

Valamennyi kir. tanfelügyelőséghez és egyházi főhatóságához.

Ráth Mór budapesti kiadó Arany János: Toldi, Szent László füve, Első lopás és Jóka ördöge című költeményeiből rendkívül olcsó áron szépen illusztrált népies kiadást rendezvén, ezzel a nagy költőnek a nép és a nép gyermekei között való terjesztésre legalkalmasabb műveit még a legszegényebbek által is megszerezhetővé tette. Erről van szerencsém Czimedet oly felkéréssel értesíteni, hogy népolvasmányul kiválóan ajánlható eme kiadványnak a nép és iskolás gyermekek között való terjesztését saját hatáskörében lehetőleg előmozdítani s azokat a nép- és ifjúsági könyvtárak számára ajánlani sziveskedjék.

58. 2—1

Érvényes 1899. október hó 1-től.

A vonatok indulása Budapest k. p. udvarról.

A vonatok érkezése Budapest k. p. udvarra.

Dél előtt				Dél után				Dél előtt				Dél után							
vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	honnan	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	honnan
902 ¹	12	20	k. e. v.	Konstantináp.	22	12	25	sz. v.	Bicske, N.-Kan.	101 ¹	12	10	k. e. v.	Lon., Páris, Bécs	1027 ⁴	12	20	v. v.	Budafok
102 ²	12	40	"	Bécs, Páris, Lon.	310	12	35	"	Hatvan	901 ²	12	30	"	Konstantinápoly	311	12	25	sz. v.	Hatvan
32	6	20	v. v.	Nagy-Kanizsa	1302	1	15	gy. v.	Fehring, Graz	645	5	00	t. szsz	Arad	301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttká
604	6	50	gy. v.	Gyulafehérvár, N. Szeben	504	1	55	"	Kolozsvár, Arad	321	5	20	v. v.	Ruttká, Berlin	903	1	05	"	Konstantinápoly
10	6	50	sz. v.	Bécs, Graz, N. Kanizsa	4	2	20	"	Bécs, Páris	177	5	45	sz. v.	M.-Sziget	1901	1	25	"	Gyékényes, Pécs
402	7	10	gy. v.	Kassa, Munkács	16	2	30	sz. v.	Bicske	607	6	10	"	Brassó, Arad	403	1	30	"	Lemberg, Kassa
1002	7	15	"	Zágr. Fiume, Ró.	404	2	35	gy. v.	Kassa, Lawocne, Lemberg	47	6	15	t. szsz	Bicske	3	1	45	"	Lon., Páris, Bécs
304	7	30	"	Ruttká, Berlin	904	2	40	"	Konstantinápoly	405	6	35	sz. v.	Lemb. Miskolcz	503	1	50	"	Kolozsvár, Arad
906	7	35	sz. v.	Belgrád, Bród	312	2	45	sz. v.	Hatvan	7	6	40	"	Bécs, Sopron	1301	2	05	"	Graz, Fehring
1508	7	50	"	Kassa, P.-Felka	510	2	55	"	Szolnok	907	7	05	"	Belgrád, Brod	21	4	50	sz. v.	Bicske, N.-Kan.
1008	8	00	"	Zágr., Fiu., Páris	1004	3	00	gy. v.	Zágr., Fium., Esz.	507	7	10	"	Brassó, Kolozsv	313	5	55	"	Hatvan
606	8	10	"	Arad, Brassó	1022	3	20	v. v.	Ad-Szab., Paks	309	7	30	"	Hatvan	505	6	20	"	Brassó, Kolozsv
6	8	30	"	Kolozsv., Brassó	302	3	45	gy. v.	Ruttká, Berlin	1303	7	35	"	Graz, Fehring	27	6	50	v. v.	Győr,
408	8	50	gy. v.	Bécs, Graz	910	4	00	sz. v.	Szabadka	501	7	50	gy. v.	Bukarest Brassó	5	7	15	gy. v.	Bécs, Graz
1708	9	15	sz. v.	Munk., M.-Sziget	12	4	30	"	Győr	1021	7	55	v. v.	Paks, A.-Szabols	605	7	20	sz. v.	Brassó, Arad
É06	9	35	"	M.-Szig., Stanisl	308	5	20	"	Ruttká, Berlin	1505	8	15	sz. v.	Kassa, P.-Felka	905	7	35	"	Belgrád, Eszék
1028 ³	10	30	v. v.	Budafok	508	5	45	"	Kolozsv., Brassó	1005	8	20	"	Fium, Zágr., Esz.	305	7	45	"	Berlin, Ruttká, Szerencs
					318	6	25	"	Hatvan	1003	8	40	gy. v.	Fiume	1007	8	00	"	Fiume, Zágr., Pécs,
					1706	7	05	"	M.-Szig., Stanisl	319 ³	8	45	sz. v.	Hatvan	1705	8	10	"	Stanislau, M.-Szig
					24	7	35	"	N.-Kan., Trieszt	509	9	15	"	Szolnok	1001	8	35	gy. v.	Róm., Fium., Zágr.
					1506	8	00	"	Kassa, P.-Felka	11	9	25	"	Győr, Sz. Fehérv.	407	8	40	sz. v.	Munkács, M.-Szig
					1006	8	30	"	Zágráb, Fiume	23	10	15	"	Trieszt, Fiume	1507	9	05	"	Kassa, P.-Felka
					46	8	40	"	Ungv., Lemberg	307	10	20	"	Ruttká, Fülek	9	9	20	"	Bécs, Graz, N.-Kan.
					48	9	05	t. szsz	Bicske	309	10	30	"	Szabadka	303	9	25	gy. v.	Berlin, Ruttká
					502	9	15	gy. v.	Kolozsv., Bukar.						603	9	40	"	Nagy Szeben
					1904	9	30	sz. v.	Eszék, Brod						25	9	45	sz. v.	Gyulafehérvár
					1304	9	55	"	Fehring, Graz						401	10	00	gy. v.	Triest, Fiume
					608	10	00	"	Arad, Brassó										Munkács, Kassa
					908	10	20	"	Belg., Esz., Brod										
					8	10	45	sz. v.	Bécs										
					322	11	00	v. v.	Ruttká, Miskolc										

¹ Közlekedik kedden és pénteken.
² szerdán és szombaton.
³ csak a hajózás szünete alatt

¹ Közlek. kedden és pénteken
² szerdán és szombaton
³ bez. október 31-ig.

⁴ Közlekedik csak a hajózás szünete alatt

A vonatok indulása Budapest ny. p. udvarról.

A vonatok érkezése Budapest ny. p. udvarra.

Dél előtt				Dél után				Dél előtt				Dél után							
vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	honnan	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	honnan
702 ¹	12	00	k. e. v.	Konstantináp.	6104	12	05	sz. v.	Czepléd, Szoln	701	12	50	k. e. v.	Konstantináp.	171	1	55	sz. v.	Palota-Ujpest
102 ²	1	00	"	Bécs, Páris, Lon.	172	12	15	"	Palota-Ujpest	705 ²	5	30	ostev	Konstantináp.	703	1	25	gy. v.	Bukarest
66	6	50	sz. v.	Palota-Ujpest	135	12	25	"	Nagy-Maros	163	5	40	sz. v.	Palota-Ujpest	173	1	40	sz. v.	Palota-Ujpest
110 ³	6	10	o. e. v.	Bécs Ostende	4106	12	50	"	Dorog	151	6	20	"	Vác	103	1	50	gy. v.	Páris, Bécs
4102	6	30	sz. v.	Esztergom	174	1	05	"	Palota-Ujpest	165	6	30	"	Palota-Ujpest	175	3	00	sz. v.	Palota-Ujpest
6102	6	40	"	Czepléd, Szoln.	104	1	45	gy. v.	Bécs, Páris	117	6	40	"	Bécs	135	4	00	"	Nagy-Maros
168	6	55	"	Palota-Ujpest	176	2	20	sz. v.	Palota-Ujpest	6101	6	50	"	Szolnok, Czepl	6103	4	20	"	Szolnok, Czepléd
6012	7	5	v. v.	Lajosmizse	704	2	30	gy. v.	Bukarest	709	7	15	"	Verciorova	4103	4	40	"	Esztergom
1402	7	30	gy. v.	Zsolna, Berlin	144	2	35	sz. v.	Ersekújvár	4165	7	25	tvssz.	Dorog	177	5	40	"	Palota-Ujpest
106	8	00	"	Bécs	4104	2	40	"	Esztergom	217	7	35	"	Berlin, Zsolna	115	6	05	"	Bécs, Zsolna
703	8	15	"	Temesv. Orsova	720	2	45	"	Czepléd	167	7	45	sz. v.	Palota-Ujpest	179	6	50	"	Palota-Ujpest
712	8	30	sz. v.	Temesvár	6014	3	05	v. v.	Lajosmizse	6011	7	50	v. v.	Lajosmizse	711	7	00	"	Temesvár
170	9	15	"	Palota-Ujpest	716	4	25	sz. v.	Szeged, Szolnok	127	8	20	sz. v.	Párkány-Nána	707	7	40	gy. v.	Orsova, Temesv.
116	9	25	"	Bécs, Zsolna	178	4	30	"	Palota-Ujpest	4101	8	35	"	Esztergom	181	8	25	sz. v.	Palota-Ujpest
					133	4	40	"	Nagy-Maros	713	8	45	"	Szol., Kecskem	125	8	35	"	Nagy Maros
					180	6	00	"	Palota-Ujpest	1403	9	45	gy. v.	Berlin, Zsolna	6013	8	45	v. v.	Lajosmizse
					404	6	20	gy. v.	Zsolna, Berlin	169	10	10	sz. v.	Palota-Ujpest	105	9	00	gy. v.	Bécs
					140	6	30	sz. v.	Párkány-Nána	715	10	55	"	Szeged	1401	9	25	"	Berlin, Zsolna
					710	7	00	"	Verciorova	143	11	05	"	Ersekújvár	4111	9	35	v. v.	Esztergom
					4112	7	10	v. v.	Esztergom						105 ²	9	55	ostev	Ostende, Bécs
					182	7	40	sz. v.	Palota-Ujpest						719	10	05	sz. v.	Szolnok, Czepléd
					218	9	05	tvssz	Zsolna, Berlin						101 ⁴	11	50	k. e. v.	Lon., Páris, Bécs
					118	9	35	sz. v.	Bécs										
					706 ⁴	10	15	ostev	Konstantináp										
					714	10	35	sz. v.	Szeged, Temesv										
					52	10	45	"	Vác										

¹ Közlek. minden vasárnap.
² csütörtökön
³ hétfőn.
⁴ szerdán.

¹ Erkezik minden csütörtökön
² hétfőn.
³ szerdán.
⁴ szombaton.